

AKADEMSKO GLASILO ZA UNIVERZNA IN JAVNA VPRAŠANJA

Avstrijsko vprašanje nekdanj in danes

Dogodki, ki so se po nemškem 4. februarju z bliskovito naglico vrstili v naši bližnji sosesčini, so navdali s skrbjo in vznemirjenjem vsakega Slovenca, ne izvzemši niti tistih, ki so s svojo lastno dejavnostjo tem dogodkom pomagali utirati pot. Slovenski narod se je namah zavedel neposredne nevarnosti, da se znajde v precepu dveh velesil, katerih današnji predstavniki imajo v pogledu malih, zlasti pa še slovanskih narodov, prav svojevrstna naziranja.

Kakor so ti dogodki v mednarodni politiki za nekaj dni potisnili v ozadje španski in kitajski problem, tako je tudi doma na Slovenskem stopilo v ospredje avstrijsko vprašanje. Slovenski človek se je v teh dneh podzvestno pričel ozirati okrog sebe in iskati moralne opore, da njegov duh ne bi klonil ob tem nenadnem sunku s severa. Veličastne in enodušne manifestacije za češkoslovaško republiko v unionski dvorani so dokaz, da je našel oporo, ki po svoji vsebini odgovarja najglobljemu čustvovanju demokratičnega slovenskega človeka.

Avstrijsko vprašanje je stopilo pred nas kot kompleks vprašanj, močno podoben kompleksu, ki je pred desetletji na znotraj majal dvojno monarhijo. Vprav zato pa je treba pogledati, kako se je to vprašanje postavljalo nekdanj in kako se postavlja zdaj.

S porazom fevdalizma na zapadu in notranjim razkrajanjem Turčije je mnogonacionalna državna tvorba v osrčju Evrope prav za prav že izgubila svojo pravico do obstoja, pravico, ki si jo je v srednjem veku pridobila kot antemurale christianitatis, t. j. kot branik zapadne kulture pred navalom turko-tatarskih hord. Če hočemo najti vzroke njenega nadaljnjega obstoja, jih moramo v prvi vrsti iskati v njeni svojevrstni notranji protislovnosti, v svojevrstnem prepletanju sredobežnih in sredotežnih sil, šele potem v tisti zemljepisni in gospodarski povezanosti avstrijskih pokrajin, ki je še po razpadu Avstro-Ogrske mnogim politikom služila kot podlaga njihovih načrtov o upostavi podonavske federacije. Neenakomerni razvoj avstrijskih narodov, zaostalost obrobni, predvsem slovanskih narodov, za osrednjim nemškim prebivalstvom Avstrije, strah tih obrobni narodov pred mnogo bolj razvitimi izvenavstrijskimi sosedi (Italijani in Nemci iz Rajha), to so bili momenti, ki so ohranili Avstriji njeno sredotežnost, hkratu pa avstrijski dvorski kliki omogočali uspešno nihanje med dvema nasprotujočima si tendencama, ki sta rastli iz omejenega avstrijskega notranjega protislovja.

Od izida boja med tema tendencama je bila odvisna usoda Avstrije. Kako sta se ti dve tendenci očitovali? V boju med hegemonističnim centralizmom, ki ga je zastopal nemški kapital v Avstriji in ki je bil toliko izrazitejši, kolikor bolj so se krepili nenemški narodi monarhije, in med demokratičnim federalizmom, katerega nosilci so bili v prvi vrsti slovanski narodi v Avstriji. Zastopniki prve tendence so gledali v Avstriji most, po katerem naj nemški imperializem (t. j. razhovski in avstrijsko nemški imperializem (t. j. rajhovski in avstrijsko bi bili zabiti v živo telo slovanskih narodov, ki naj bi predstavljali preddvorje nemškega kolonialnega carstva. Nasprotno pa so predstavniki druge tendence gledali v Avstriji jez proti prodiranju nemškega imperializma, nosilca kulturnega povezovanja zapada s slovanskim vzhodom. To vlogo, v kateri bi bila utemeljena njena pravica do obstoja v XX. stoletju, pa bi Avstrija mogla izvesti samo kot federalistično, skoz in skoz demokratično urejena država, v kateri bi Slovani po svoji številčni premoči igrali odločilno vlogo. Tako so pri nas mislili pristaši trializma, med njimi tudi dr. Krek.

V predvojni Avstriji je nemštvo sčasoma postalo nosilec reakcije, ki je že tedaj začela z odpravljanjem parlamentarnosti načel in vladala s pomočjo zasilihih uredb in izjemnih zakonov. Z druge strani

pa je postal slovanski element v Avstriji element svobode, napredka in demokracije.

Nasprotje med obema tendencama se je toliko bolj ostrilo, kolikor bolj so rastle kulturne in gospodarske sile avstrijskih Slovanov, kolikor bolj so se te sile med seboj zblíževale in kolikor večjo moralno podporo so našle v izvenavstrijskem slovanskem svetu (ruska revolucija l. 1905., prevrat v Srbiji l. 1903.).

Ta boj ni bil izvojevan v okviru Avstro-Ogrske. Odločila ga je svetovna vojna z razbitjem te državne tvorbe in z ustanovitvijo tkzv. nasledstvenih držav. Da se je ta boj odločil izven Avstro-Ogrske, v tem je njena tragična krivda, kakor posrečeno pravi nemški publicist Görgen v reviji »Mass und Wert«. Stare oblike so bile razbite ob koncu vojne in se ne povrnejo več! Avstrijsko vprašanje pa stoji pred nami z novo, čašu odgovarjajočo vsebino, ki krije v sebi nadaljevanje tistih nasprotij, ki so se borila med seboj še v stari monarhiji. Most ali jez? Tako se postavlja vprašanje tudi danes, samo da danes njegov rešitvi ni na poti nobena dinastija in je zato določnejša: ali neodvisna Avstrija kot jez proti prebujenemu in okrepljenemu nemškemu imperializmu ali priključena in »glajhšaltana« Avstrija kot most na jugovzhod. In kako bo to vprašanje rešeno?

Zmagovalci, ki so ob koncu vojne ohranili okrnjeno nemško Avstrijo, so jo ohranili kot je z. Premaganec, ki je zadnje čase zaradi neodločnosti demokratičnih držav prevzel inicijativo evropske politike v svoje roke, se bori proti avstrijski neodvisnosti, ker rabi Avstrijo kot most. Tu se pojavi paradoks: most, ki naj služi podjarmljenju drugih narodov, naj se priključi Nemčiji v imenu načela samoodločbe narodov, v imenu »svetih pravic nemškega naroda do zedinjenja in svobode«. To je paradoks, kakršnih srečamo v današnji dobi imperializma več. Resnica pa je taka, kakor nam jo je pokazala nemška narodno-socialistična revija »Deutsche Volkswirtschaft«: »Noben ne more zanikati, da obstoja med razgovori v Berchtesgaden (Hitler-Schuschnigg), kjer je Nemčija dokazala na udaren način, da ona vodi tako na gospodarskem, kakor na političnem polju, in nemškimi kolonialnimi zahtevami zelo tesna notranja zveza. Počasi vendarle postaja jasno, da je razčiščenje srednjeevropskega položaja s tem, da se tjakaj osredotočijo vse nemške sile, edini odskočni temelj za uspešno borbo za kolonije.« »Slovenec« (27. febr. 1938), po katerem odstavek citiramo, je dodal tele sila primerne besede: »Tako jasne razlage sporazum med Avstrijo in Nemčijo do sedaj še ni zapisal noben list.« Ideja mostu je tu več ko očitna.

Naj so bili nagibi, ki so vodili zmagovalce ob koncu vojne, ko so ustvarjali neodvisno Avstrijo, taki ali drugačni, za našo slovensko stvar in za stvar svetovne demokracije pomeni to dejstvo da n e s velevažno in pozitivno potezo. Obramba avstrijske neodvisnosti je danes obramba našega lastnega narodnega obstoja in nas že zategadelj tesno veže z vsemi, ki so se znašli v enakem položaju, predvsem pa z bratsko Češkoslovaško republiko in njeno koncepcijo bloka podonavskih držav kot solidne gospodarske zveze in hkratu tudi branika pred prodiranjem nemškega imperializma.

Čeprav pri ustvarjanju takega bloka ne gre za nemarjati pomena mednarodne politike in vpliva velesil, vendar lahko samo kak pasivist brez perspektive gleda v tem edini vzvod dogajanja v Podonavju, ki se tako neposredno tiče nas Slovencev kot naroda. En milijon podpisov avstrijskih delavcev je povišal samozavestnost Schuschniggovega glasu za nekaj tonov. Enodušnost Čehov in Slovakov v obrambi svoje svobodne in demokratične države je mogla ustvariti vojsko, s katero nasprotnik mora hočeš nočeš računati. Z drugimi besedami, odnos sil med fašizmom in demokracijo v sve-

tovnem merilu je vsota odnosov sil med tema dvema nasprotnikoma v posamičnem merilu vsake države, to se pravi, zunanja in notranja politika tvorita neločljivo enoto. Notranja politika pa je stvar dejavnosti državljanov. Kolikor se ta dejavnost uravnava v pravcu, ki ga narekujejo objektivne koristi večine naroda, toliko bolj bo ta dejavnost krepila mednarodno fronto miru in hkrati v njej našla podporo v boju za svobodo in neodvisnost lastnega naroda.

Avstrijski dogodki, ki se odigravajo v tako neposredni bližini naše slovenske domovine, nas iznova opominjajo, da slovenska stvar ni ločena od mednarodnega dogajanja, pa naj bo to dogajanje kitajsko-japonska vojna, državljanska vojna v Španiji ali pa behtesgadenski sestanek. Kdor skuša to resnico zastreti z nekim namišljenim »bojem« proti »tujim« vplivom v slovenskem življenju, ta dejanjsko razorožuje slovenski narod v današnjih težkih dneh in ga izroča na milost in nemilost tistim tujim silam, ki so za njegov obstanek in razvoj najpogubnejše!

Kako je z Akademsko akcijo?

Vrsta člankov je v preteklem letu dokazovala, da nam je bila Akademsko akcija težišče dela na univerzi. Ne zato, ker je edina skupna organizacija študentov in ker smo prav ob njenem delu lahko presojali vrednost posameznih grup, hoteli smo, da bi se študentje znova, kot v prvih letih borb za knjižnico, zavedli, da so nam danes postavljena vprašanja, ki jih ne bo reševalo poglobljanje ločitev po nazorih. Ko iščemo danes uspehov svojega dela — in kdaj mlad človek ne pričakuje, da bo njegovo spoznanje predstavljalo že začetek novih poti — ne najdemo še dokončnega odgovora. Toda eno nam je jasno. Ne odloča več vprašanje izgraditve univerze, odločilna je »idejna« usmerjenost. Ta ločitev se pa izvaja že v srednji šoli, da, že v ljudski šoli uče otroka sovraštva. Lahko je očrtni nasprotnika, ki nima nikake pravice in možnosti obrambe, še lažje je potem z očrtnjenim znamenjem zaznamovati vse, ki ne morejo in nečejo biti slepo orodje. In najsi sta obe dejanji lažnivi, dosegli sta trenutni uspeh. Prepričani smo namreč, da je uspeh le trenuten, in krivda je nedvomno tudi naša. Toda to vprašanje bi že presegalo okvir namena tega članka.

V začetku leta smo si postavili vprašanje, kako je mogoče, da sodelujejo oziroma celo vodijo A. A. ljudje, proti katerih političnemu delu je naperjena ost vse množice »akcij«, s katerimi si hoče slov. ljudstvo izboljšati svoj položaj. Kako je mogoče, da stoji ob vseh teh očitnih nasprotjih še vedno dobra polovica študentov ob strani? (Naši pogledi, 1937.)

In A. A. gre vedno odločneje svojo pot navzdol. To nas sili, da si postavljamo danes vprašanje drugače. Ali je pravilno naše sodelovanje pri Akciji ob izigravanju vseh, ki odločajo o uspehu, ob izigravanju njenega predsednika — ki ga je volil velik del študentov — in ob izigravanju univerznih oblasti? Ali je še možno naše sodelovanje pri Akciji, ki je le še slepo orodje »politike« — na eni strani strankarske, na drugi univerzne —, ki se vrši mimo in proti resničnim interesom slovenskega študenta? Ali naj stojimo ob strani, predstavljamo samo opazovalce in v tem položaju, kot je danes, tvorimo najostrejšo opozicijo, čeprav nas bodo oni, ki nam danes onemogočajo vsako delo, z vsem svojim propagandnim aparatom proglašali za razdiralce?

Odgovor nam more dati slika današnje A. A., njeno delo in njen donos. Ustavili se bomo že pri celotnem programu A. A. Grupa, ki danes Akcijo vodi, je šla pred letom v volilno borbo z geslom: »Do l. 1940. hočemo popolno univerzo.« Z izpolnitvijo tega programa so vezali odgovor na vpraša-

nje naše zapostavljenosti. Razvijali so vrstni načrt: 1. tehniška fakulteta, 2. medicinska fakulteta s kliniki, 3. centralno univerzno poslojje, filozofska in juridična fakulteta. In kot največji uspeh so proglasili: »Z realizacijo prve zahteve — dosego kemičnega instituta — je vrstni načrt za izpopolnitev univerze afirmiran!« (Straža v viharju, I. III., št. 20.) Letos pa je na seji 18. febr. izjavil sedanjí predsednik A. A.: »Zahtevajmo to, kar vemo, da bomo dobili!« Tako si predstavlja predsednik delo A. A., ki naj ga opravlja ta v »soglasju s profesorji, oblastmi in študenti«. Tako nasprotna in vendar kako nujna pot od lanskoletnega opravičevanja: »Če hočemo vsaj minimalno doseči, moramo maksimalno zahtevati.« (S. v. v., I. III., št. 25.)

Popolna nejasnost v vseh vprašanjih je karakteristična in verjetno namerna poteza A. A. Le tako je mogoče, da nima do danes nihče od odločujočih trdnega programa, kje in kako naj se razvija popolna univerza. »Vrstni načrt«, ki je bil v preteklem letu triumf odbora A. A., je bil že v začetku — zopet namerno? — postavljen v zrak. To nejasnost naj opravičuje neka »univerzna politika«, na katero se sklicujejo univerzne oblasti in ki jo ne pozna niti odbor A. A., niti jo ne poznajo študentje.

Zakaj je potem potreba A. A.? Ves letošnji zidalni »program« univerze so postavili drugi, mimo A. A., torej mimo volje študentov. A. A. je te zahteve za bodoče razdeljevanje zaslug samo registriral. Brez vsake lastne iniciativnosti čaka odbor A. A. poziva univerzних oblasti, naj pošlje svojo delegacijo v Beograd, da bo podprla predlog univerze, ki ga odbor ni pretresal, ki ga verjetno niti dobro ne pozna in ki je samo slučajnost.

Lep primer takega dela A. A. nam kaže kemični institut. Celotni proračun znaša po mnenju enih 3.600.000 din, po mnenju drugih 5.000.000 Din in po mnenju tretjih okoli dva in pol milijona dinarjev. V preteklem letu sta bila odobrena za kem. institut dva milijona dinarjev. A. A. se je s to vsoto zadovoljila in dopustila, da je bil poslan v Beograd samo izrezek iz celotnega načrta, le del instituta. Ko je bil na to opozarjen je predsednik A. A. zagotavljal, da celotni načrti še niso gotovi in da je treba načrte takoj odposlati, ker bo sicer še ta denar, ki smo ga dobili, zapadel. Neki odbornik ga je opozoril, da to ni res, skliceval se je pri tem na izjavo, ki jo je dobil na banovini in povedal, da načrti še niso odposlani. Predsednik A. A. je nasprotno še vedno zatrjeval, da so delni načrti (torej izrezek) že poslani v Beograd in da ne smejo presegati vsote dveh milijonov, ker bi drugače izgubili še te in bi bilo tudi sicer to dejanje nezakonito. »Vse drugo bi bile iluzije in fata morgana«.

Informirali smo se še sami. G. profesor, ki načrte izvršuje, je povedal, da ni bil odposlan še nikakšen načrt, torej tudi »izrezek« ne. (Do takrat, t. j. do 19. febr.) Na banovini in na rektoratu smo izvedeli, da vsota dveh milijonov ne more zapasti, in na rektoratu tudi še, da jim o kakšnih delnih načrtih in »izrezkih« ni ničesar znanega. Kaj bi bila naloga A. A.? Kdo nosi odgovornost?

Toda to je le en primer. Drugi je še značilnejši za predstavo, ki jo ima letošnje vodstvo A. A. o »politiki akcije«. Predsednik prekine sejo, zahteva naj se zapisnik ne piše in poroča. »Zagotovila imam, da bomo dobili v letošnjem proračunu 23 milijonov dinarjev. Toda to vam povem strogo zaupno. Ne gre, da bi zvedela to tudi zagrebška univerza, ker bi sicer še ona stavila višje zahteve. Tako bi bilo potem mogoče, da bi prikrajšali nas.« Torej ne zahtevamo popolne univerze, ker imamo do nje polno pravico. Naši zastopniki ne prihajajo z jasno zahtevo, z našim najmočnejšim orožjem. Ne prihajajo kot nekoč s statistikami in za zavestjo, da tolmačijo zahtevo vsega slov. ljudstva. Ne, medsebojno izigravanje, tekmovanje z zagrebško univerzo, ki ima isto pravico razvoja kot naša, nam da v teh razmerah univerzna poslopja kot — miloščino. Kaj naj s svojim sodelovanjem sprejmemo soodgovornost za tako delo?

In še en dokaz, kako prejemamo pravico kot miloščino. Ob zbiranju informacij smo se zgledali tudi na mestu, kjer morajo biti pač najbolj informirani. Zopet so nas potolažili, da je zelo verjetno, da bomo dobili iz proračuna 12 milijonov (predstavnik A. A. je govoril o 23 milijonih. — Odkod zopet to nasprotje?), kajti ne gre, da bi ob 20 letnici svojega obstoja dokazala univerza, da se ni prav nič razvijala. Kolikor smo bili začudeni nad tem edinim argumentom, ki je vse podobnejši prošnji za majhen dar, kakor samozavesti predstavnikov najvišjega znanstvenega zavoda, toliko jasnejša nam je postala »univerzna politika« ob naslednjem mnenju, da v

tem primeru seveda dve ali tri leta ne bomo smeli stavljati novih zahtev.

Torej način, ki je prav nasproten principu beograjske univerze, ki skrbi, da ima v drž. proračunu vsako leto približno enako postavko za nove zgradbe.

In če bi ne bilo tako, saj ne gre samo za denar, v vsem tem kompleksu, ki ga imenujemo danes slovensko vprašanje, je univerza vse premajhen del, da bi bil odločujoče važnosti. Je samo primer. Gre za princip in v tem tudi za to, kako boš dobil potrebne zneske.

Kot smo že preje povedali, je bila jasnost v računih naše najmočnejše orožje. Danes se izgublja A. A. v labirintu zvez in mnenj, o katerih študentje ne smejo vedeti ničesar. Še več, A. A. je danes samo še adut sil, katerih odnos do samostojnega, svobodnega življenja študentov je bil vselej le negativen. Naj tudi mi sodelujemo v tej igri samih nejasnosti?

Na vrsto vprašanj, ki smo si jih stavili v tem obračunu, si danes še ne moremo odgovoriti. Potisnjeni v vlogo opazovalca pa ne bomo nehali spraševati slovenskega študenta, koliko časa bo molčal ob strani?

Brezposelnost učiteljev in profesorjev pred nar. skupščino

Teden pred debato o proračunu prosvetnega ministrstva so dobili vsi gg. poslanci in senatorji v Beogradu v roke brošuro, ki so jim jo sestavili in poslali diplomirani filozofi in učitelji, ki čakajo v Sloveniji na šolsko službo. V brošuri je jasno prikazano neverjetno propadanje slovenskega šolstva, njegova zapostavljenost in obupni izgledi. Obenem sta društvi brezposelnih učiteljskih in proforskih kandidatov skupaj z JUU, Prof. društvom in zvezo »Šola in dom« izdali spomenico, ki z vsem poudarkom poziva odgovorne ljudi, naj rešijo vsak dan bolj žgoče vprašanje slovenskih šol.

Zadnjič smo že v našem listu (v 2. letošnji številki) objavili nekaj glavnih števil in razmerij, ki kriče o tem nujnem vprašanju. Tu v brošuri je gradivo lepo zbrano in razporejeno. Številke in diagrami so tako zgovorni, da človeka spreletuje mrz. Takoj se zaveš: ne le vsak poslanec, senator, minister, tudi ne samo vsak šolnik, ampak prav vsakdo bi moral poznati ta dejstva, če hoče misliti, da ve, kako se nam dandanes godi. Pako naj s to zavestjo mirno študiram? Po katerem izmed obeh polov tega strašnega protislovja naj se ravnam: slovenskemu šolstvu manjka vsega; poslopij, denarja, učiteljev, profesorjev... Slovenski mladini se odmi-kajo pogoji za dostojno izobrazbo; slovenski kulturi grozi najhujše, povratek k analfabetstvu. Seveda, z vso silo se moram vreči v študij; skupaj z vsemi tovariši in tovarišicami se moram na široko in globoko pripraviti na vzgojniški poklic. Tu ni dvoma, treba je pomagati. Treba je ljudi, vestnih, izobraženih, v kulturo svojega naroda zaverovanih, ki bodo delali in pomagali slovenski šoli v tem težkem času.

Pa drugi pol? Pred menoj že čaka 650 takih ljudi. Tam šole, tam stiska in pomanjkanje, ti pa čakajo. Čakajo in se mučijo. Niso to še vsi, ki bi bili potrebni našim šolam. Še več bi jih bilo treba, toda... Kako torej? Naj se raztrgam v tem obupnem protislovju? Kaj naj počnem? V brošuri, ki leži pred menoj, vidim pot. Protislovje se mora razrešiti. Prvič, pri sebi moram skrbeti, da se čim boljše pripravim in izobrazim; drugič, tam, kjer se stvari odločajo, tam pa moram zahtevati, moram pozivati k redu. »Mladine v šolah je vsak dan več, učnih moči pa manj, to pač ne more voditi drugam kot v propast... Država je poklicana, da odpravi to našo kulturno sramoto... Država naj torej stori svojo dolžnost, država mora storiti svojo dolžnost.« In takole poziva brošura (str. 22): »Upamo, da bo ta naš apel zadnji in da mu bodo sledila resnična dejanja od merodajnih strani. Zaman so vse prelepe besede in še lepše fraze in najlepše obljube. Mladina na vse to nič ne da... Zanj so odločilna samo: dejanja, dejanja in zopet dejanja.«

Spomenico, ki po svoji vsebini zastopa eno izmed kričečih slovenskih političnih vprašanj, je s podpisami podpisalo 23 najvišjih in najvplivnejših ljudi na Slovenskem in 55 društev. S tem je zahteva brezposelnih učiteljev in filozofov tudi formalno potrjena kot splošno slovenska politična zahteva in naši politični zastopniki v Beogradu bodo čutili za seboj zares vsenarodno zaledje, ko jo bodo v važnem trenutku zastopali na odločilnem kraju. Vse je pripravljeno tako, da moramo pričakovati — dejanja!

Sprehod po slovenskem gospodarstvu

(S predavanja g. dr. A. Vogelnika v »Slovenskem klubu«.)

Realizem gledanja in dela je glavna oznaka sodobne slovenske generacije, ki čuti potrebo in dolžnost spoznatj gospodarstvo, socialno in kulturno problematiko svojega naroda in konstruktivno delati za njegov obstoj in napredek.

Vse, bodisi kulturno ali politično delo, pa vodi do najvažnejšega temeljnega vprašanja, ali je narod zmožen samostojnega življenja, napredka in razvoja. Drugače rečeno: ali se moremo Slovenci na svoji zemlji sami preživljati, to pomeni, ali imamo gospodarske temelje, od katerih zavisi naša samostojnost in socialni, politični in kulturni razvoj, ali jih nimamo.

Ker je torej gospodarstvo temelj vsega ostalega narodnega življenja in napredovanja, je nujno, da pri svojem delu in borbi za slovenske politične in kulturne pravice spoznavamo in proučujemo gospodarstvo slovenske zemlje.

Vprašanje, ali more kak narod njegovo gospodarstvo preživljati, zaposluje mnoge velike narode, ki streme za gospodarsko avtarkijo (Italija, Nemčija, Japonska). Njih odgovor je negativen in s tem utemeljujejo svoj imperializem (Abesinija, kolonije, Kitajska). Še bolj je nemogoča gospodarska avtarkija za nas, ki smo majhen narod z malim teritorijem. Za pravilno gledanje pa je važno, koliko dela vložimo v svojo zemljo. Tudi je važno, kdo je gospodar te zemlje. Iz tega pa sledi spoznanje, da ni problem slovenskega gospodarstva zgolj in samo tehnično vprašanje, temveč je to v prvi vrsti in predvsem slovensko in socialno vprašanje.

Težišče in izhodišče vsega predavanja je bilo: Ali nas slovenski teritorij preživlja ali ne? Če nas, je dokaz, da nas more. Če nas ne, sledi vprašanje, kdo nas preživlja.

Pri razčlenjevanju slovenskega gospodarskega udejstvovanja je predavatelj očrtal zapovrstjo najprej področje javnega, finančnega gospodarstva, nato pa ono zasebnega gospodarstva, pri čemer je posvetil posebno pozornost vprašanju centralizacije našega denarnega trga, kjer se močno prepletajo tako javno- kot zasebnogospodarski odnosi.

Pri javnem finančnem gospodarstvu se je ustavil pri vsaki izmed velikih postavk-kanalov, po katerih se steka slovenski denar v Beograd, počenši z neposrednimi davščinami raznih oblik, preko posrednih davščin (trošarin, taks in carin) do donosa, ki ga daje Slovenija državi iz naslova potrošnje monopolskih predmetov in ki ga prejema država iz obratovanja državnih podjetij v Sloveniji (posebno državnih železnic). Vzporeditev tega, kar Slovenija na področju javnega gospodarstva državi daje in tega, kar od nje v katerikoli si bodi obliki prejema, je pokazala, da Slovenija niti najmanj ne obremenjuje državnih financ, ampak jih prav nasprotno s pomembnimi zneski podpira.

Slično sliko nam je odkril prerež skozi slovenski denarni trg, ki z dneva v dan močnejše podlega centralističnim tendencam Beograda. S centralizacijo denarnih sredstev, pa naj se ta vrši v obliki svojevrstne kreditne politike Narodne Banke, delovanja mogočnih privilegiranih državnih denarnih zavodov, kot sta zlasti Poštna hranilnica in Državna hipotekarna banka, ali pa potom zakonskih določb o odvzemu pupilnega denarja našim hranilnicam, ureditve kmetske zaščite, uredbe o nalaganju denarnih sredstev Bratovskih skladnic itd., se vrši hkrati tudi centralizacija, to je odvzem pomembnih donosov, ki pritekajo našim denarnim zavodom iz njihovega delovanja. Predavatelj je na kratko karakteriziral vse važnejše centralistične ukrepe, ki so težko prizadeli slovenski denarni trg, in poudaril predvsem njih zakonsko osnovo in finančni efekt.

V zadnjem delu nas je predavatelj popeljal po slovenskem zasebnem gospodarstvu in preiskal, ali in v koliko morda na tem področju ne pritekajo Sloveniji kake posebne državne subvencije v kakršnikoli obliki in v koliko morda slovensko zasebno gospodarstvo ne živi na račun gospodarstva ostalih pokrajin. Podčrtal je dosti razširjeno, a povsem zmotno naziranje, da pomenja aktivna trgovinska bilanca, kakor jo kaže n. pr. slovenski blagovni promet napram ostalim delom države, efektiven dobiček našega gospodarstva in sicer dobiček, ki bi šel na račun gospodarstva vprav teh pokrajin. Ako kupuje trgovec z juga svoje blago v Sloveniji, ga ne vodijo pri tem ka-

ka filantropična nagnjenja, ampak izključno le težnja po največjem dobičku.

Ne glede na to pa je trgovinska bilanca samo del plačilne bilance, ki je edina merodajna za presojo ugodnega ozir. neugodnega gospodarskega položaja, ki ga uživa slovensko gospodarstvo v Jugoslaviji. O neupravičenem favoriziranju kakega gospodarstva na račun drugega moremo govoriti le v onih primerih, kjer gre za proizvodnjo blaga, ki uživa visoko zaščitno carino, zakaj v tem slučaju pomeni zaščitna carina dejansko posredno podporo, ki jo daje država dotični industriji. V takem ugodnem položaju je v Sloveniji zlasti tekstilna industrija, kateri je predavatelj posvetil prav posebno pozornost ter pokazal na podlagi analize jugoslovanske tekstilne proizvodnje, da ona z daleka ni v taki meri osredotočena v Sloveniji, kot se to na splošno domneva. Na drugi strani pa je vrsta industrij v državi, ki uživajo tudi visoko zaščito (tako n. pr. bencin, sladkor, tudi proizvodnja žita) in katerih središča proizvodnje se nahajajo povsem izven območja slovenskega gospodarstva. V teh primerih gre državna subvencija izključno tem gospodarstvom v prid in slovenskemu v breme.

Celotna slika, ki jo je v nas zapustil sprehod po slovenskem gospodarstvu, po katerem nas je predavatelj popeljal, nam zgovorno priča, da se Slovenija sama, iz svojih lastnih moči, preživlja in da se torej tudi more sama preživljati. In če se preživlja sama danes, v razmerah, ki so izredno težavne, kako ne bi s polno vero gledali v bodočnost, ki nam bo, kakor smemo, kakor moramo upati, jasnejša in lepša.

JAPD in problem akademske podporne organizacije

V letu 1934/35. se je ustanovilo Jugoslovansko akademsko podporno društvo na naši univerzi. Društvu je bil takoj zagotovljen nepolitični značaj, predsedstvo z univerzitetnim profesorjem na čelu ter visoka pokroviteljstva naj bi pokazala, da gre za resno akcijo v prid siromašnim študentom. V treh letih obstoja je društvo storilo siromašnim študentom mnogo dobrega. Veliko je število tistih, ki jim je društvo preskrbelo brezplačno hrano, podelilo podpore v denarju in naturalijah.

Ali danes vidimo, da je društvo v zastoju, da se pritok dohodkov ne širi in to kljub delavnosti in skrbi ljudi, ki društvo vodijo, ter razmeroma velikemu aparatu. In če še natančneje premostrimo položaj, vidimo, da tvorijo glavni delež dohodkov večji prispevki nekaterih institucij in korporacij (običajni prispevki: 5000 Din od Narodne skupščine, 3000 Din od Narodne banke, 2000 Din od UZF,

1000 Din od KID in še nekateri). V materialijah, ki predstavljajo v glavnem platno za perilo, prispevajo komaj dve ali tri tovarne, kar je značilno ob razmeroma krepko razviti tekstilni industriji v Sloveniji. Čudno redki pa so prispevki posameznikov in dostikrat nekako nerazumljivo nizki (z nekaj redkimi izjemami). Vzrokov za ta pojav je več.

Naši ljudje dobivajo prošnje za najrazličnejše podpore že skoraj vsak dan, pri čemer ni čudno, da so se jih že navadili in jih bržkone niti ne berejo več, pa tudi nanje ne reagirajo, razen mogoče na eno, dve, kadar gre za stvar, ki jim je osebno bolj pri srcu. (Pri tem je vredno poudariti, da gre pri mnogih velikih in sistematičnih zbirkah za cilje, ki sploh niso v naši državi, kaj šele v Sloveniji. Žalostno pri tem je, da izvirajo prav te zbirke iz nižjih slojev več sredstev, kot pa jih more iz višjih slojev dobiti katerakoli akcija s kulturnimi cilji.)

Kot v vsem ostalem življenju smo Slovenci tudi pri dobrotah razcepljeni. Odločilen je svetovni nazor, dostikrat pa le dnevna politika. »Jaz podpiram naše ljudi.« Merilo ni: pomagati človeku, temveč »našemu« človeku. Namen tako opredeljene dobrotah je, vzgajati si pripadnikov stranke. Zato obstoje razen Akademskemu podpornemu društvu še druga podpora društva — seveda le za nekatere ljudi, ki izpovedujejo tako in tako prepričanje ali pa, ki celo pripadajo le kakim posameznim manjši struji. Delovanje teh društev je zavito v neko meglo, tako da Akademsko podporno društvo ne more vedeti, če mogoče ne podpira ljudi, ki že dobivajo podpore pri omenjenih društvih. — Vidimo torej, da doslej ni bilo mogoče usmeriti dotoka prispevkov v eno samo, nadstrankarsko podporno društvo.

Če primerjamo ljubljansko univerzo z beograjsko tudi v tem oziru, opazimo neko zelo vidno razliko. V januarju smo brali v beograjskih časopisih poziv beograjskega rektorja za pomoč siromašnim študentom. In 27. januarja, ko obhaja beograjska univerza svojo »slavo«, je rektor zopet posvetil znaten del svojega govora temu vprašanju. Beograjski rektor univerzitetis ne skrbi samo za to, da je ta universitas »pridna, da ne razgraja in se pridno uči«, ampak on tudi ve, koliko študentov živi v znosnih prilikah in koliko jih »stanuje pod najtežimi okolnostmi na periferiji mesta, po več njih skupaj v bednih in nehygienjskih sobah« in ve, da se »siromašni beograjski študenti hranijo v neko-likih (!) študentskih menzah pod zelo nehygienjskimi okolnostmi«. Beograjskemu rektorju se ne zdi za malo, govoriti o tem predmetu pred izbrano publiko in konzularnimi zastopniki!

Zanimiv je naslednji odstavek že omenjenega govora: »Zaradi tega je neobhodno potrebno, da se čim prej zgradi posebno poslopje za Občo študent-

ske menzo, ki bi v njej moglo dobivati zdravo in po ceni hrano vsaj 1000 najsiromašnejših študentov. Univerza upa, da se bo takšno poslopje to leto zgradilo s pomočjo države.« Tudi v Ljubljano so prišle podobne obljube, kar se tiče menze. Naj bi se tudi v Ljubljani zidalo posebno poslopje? To bi bilo premalo. V Ljubljani potrebujemo poleg menze še neodvisni študentski dom. V tem sestavku poudarjati in opisovati to potrebo bi bilo odveč. Poudariti hočemo le, da vprašanje zgraditve neodvisnega študentskega doma ne sme biti vprašanje bodočih desetletij temveč letošnjega in prihodnjega leta! In prav k temu vprašanju se bo moralo usmeriti delovanje Akademskemu podpornemu društvu. Njegov delokrog se bo moral razširti preko priskrbovanja sporadičnih podpor. V krepkem sodelovanju — če ne mogoče celo vodstvu — v delu za neodvisni študentski dom vidimo največji smisel neodvisne akademske podporne organizacije, v našem primeru: Jugoslovanskega akademskemu podpornemu društvu.

Diplomirani so bili na filozofski fakulteti ljubljanske univerze v februarjem terminu 1938 ti-le kandidatje in kandidatnje: Bartol Zlata (pedagoška skupina); Bernik Bogomila (matematična skupina); Fatur Bogomil (skupina za slovenski jezik in južnoslov. književnost); Gosak Cirila (germanska skupina); Levstik Vida (pedagoška skupina); Novak Anton (pedagoška skupina); Perz Josip (germanska skupina); Pristovšek Marija (romanska skupina); Rančigaj Danica (romanska skupina); Sluga Jožef (biološka skupina); Sparhakl Stefanija (germanska skupina); Šentjerc Jožefa (pedagoška skupina); Tominec Franjo (skupina za južnoslov. književnost); Velušček Ciril (skupina za slovenski jezik in južnoslov. književnost); Voglar Bogomil (germanska skupina); Žitko Ivana (skupina za slovenski jezik in južnoslov. književnost).

18. marca se bo vršil na univerzi članski sestanek Akademskemu akcije. Čas in kraj bosta pravčasno javljena na deski A. A. na univerzi. Dolžnost slehernega akademika je, da se sestanka udeleži in s tem aktivno sodeluje v borbi za pravice slovenske univerze.

Moške štofe,
kamgarne, športne ševite itd. kupite
dobro in poceni pri trdku
Manufaktura
komanditna družba
Ljubljana, Mestni trg 17

Ivan Rob:

Življenje

Sram me je in vendar moram priznati, da življenja ne poznam. Ne, ne poznam ga, pa čeprav sem o njem veliko govoril, še več pa slišal. Kjer koli kadarkoli kdorkoli govori o življenju, takoj prišpičim ušesa, meneč da bom pri tem kaj koristnega zvedel o njem. A vse je zaman. Še prave slike si ne morem ustvariti o življenju, kaj šele, da bi ga osebno spoznal.

Nekateri trdijo, da je lepo, drugi pa pravijo, da je grdo in priskutno. So ljudje, ki se jim zdi življenje veselo, so pa spet taki, ki pravijo, da je žalostno, turobno in obupno. Slišal sem tudi, da je imel nekdo zelo lahko življenje, o nekem drugem pa so dejali, da mu je življenje v breme in da ga tišči k tlom.

Iz vsega tega se da potegniti samo eno črta, da je namreč življenje sestavljeno iz kontrastov. To je pa bore malo. Tudi njegove spremembe mi ne povedo mnogo. To so samo pritlikline, jaz bi pa rad spoznal njegovo bistvo. Ljudje božji, kdo me seznani z njim?! Hvaležen mu bom bolj, kakor da bi mi poravnal vse dolgeve. Ne smejte se mi! Meni je mnogo do tega, da se seznanim z življenjem. Moram ga spoznati, da me ne bo že vsak krotovičar zbadal, češ: tako star si, pa ne poznaš življenja.

Ali jaz nisem kriv, da ga ne poznam. Razložiti vam hočem po pravici in resnici, kako sem se že od mladih nog trudil, da bi ga spoznal, kako se mi je vedno izmikalo in kako se je njegova slika v meni spreminjala in malčila.

Poslušajte mojo zgodbo!

Bilo je v času, ko se ni nihče spogledoval, če sem imel strgane in zapackane hlače, ko sem imel

samo eno naramnico in še to prtrjeno na hlače z drenovim klinom in ko sem še jedel kruh s smrkliem, skratka, bilo je v času, ko sem bil srečen, nad vse srečen. S prijatelji sem brodil po Wertobjici, ki teče mimo naše hiše, lovil kapeljne in kopal rove v ilovnat breg. Potem smo vsi napeljali vodo v majčkene jame in iz teh blatnih luž zajemali z rokami sonce, ki se nam je med prsti kakor zlato cedilo na tla. Smejali smo se, vpili in skakali. Tedaj pa se nenadoma oglašil moj oče:

»Kaj ti nisem prepovedal igrati se s to mularijo? Marš domov!«

Meni se pa ta razlog ni zdel dovolj tehten in sem se precej obotavljal. In tisto o mulariji se mi tudi ni zdelo upravičeno. Nič bolj in nič manj nisem bil zapackan. Če smo torej vsi umazani, potem sem tudi jaz mularija in če sem jaz mularija, potem mularije sploh ni in če mularije ni, potem mi ni prepovedano, torej se še lahko igram. Tako sem tudi storil. Moj oče pa ni imel smisla za tako dolgo-vezno sklepno dokazovanje, niti ni imel navade dvakrat ukazati. Tako se je zgodilo, da me je kakor žabo potegnil iz Wertobjice, me položil čez kolena in potem je bilo jo. In tisti, s katerimi sem se pravkar igral, so se smejali. Spoznal sem, da je mularija res mularija. Med solzami in hlipanjem sem zastavil očetu retorično vprašanje:

»Oče, zakaj me tepeš?«

»Zato, ker ne ubogaš,« je odvrnil, »če te jaz ne bom tepel, te bo pa življenje. Življenje pa te ne bo teplo samo po sedalu, ampak kamor bo naneslo: po rokah, po nogah, po glavi in prav posebno po jeziku.«

To so bile zelo modre in tehtne besede in v moji mladi duši se je začela oblikovati nejasna slika življenja. Tedaj je stopilo predme življenje v podobi mrkoglednega moža, ki drži gorjačo v roki in ki nima pod milim bogom drugega dela, kakor da

leta za neubogljivimi otroki in udriha po njih kamor že naneslo: po rokah, po nogah, po glavi in prav posebno po jeziku. Premišljeval sem, kako bi si zavaroval te nesrečne dele telesa, po katerih bo življenje neusmiljeno mlatilo. Spoznal sem pa, da nog, rok in glave ne morem skriti ne kako drugače zavarovati. Izročene so življenju na milost in nemilost. Glede jezika pa sem sklenil, da ga ne bom molil iz ust. Za svoje sedalo se nisem niti malo zmenil, ker sem menil, da je že dovolj utrjeno in da življenje lahko brez nevarnosti bobna po njem.

Naslednjega dne sem na vsa vprašanja odgovarjal samo z »m-hm«, ki sem mu z raznimi prizvoki dajal različne pomene.

Materi se je zdelo to čudno in vprašala me je: »Ali nimaš jezika?«

Ozrl sem se okoli sebe in odvrnil:

»Seveda ga imam, ampak ne za to, da bi življenje po njem udrihalo.«

Mati se je zasmejala. Mene je to užalilo in ušel sem iz hiše. Tam na sosednjem borjaču sem videl Nataričevega Petra, ki se je spakoval in kazal jezik nekemu, ki je moral biti za voglom. Peter je pa že več ko predrzen, sem mislil, ali ne ve, da življenje hodi okoli in da ga lahko krene po jeziku. In res. Nekdo je pritekel izza vogla, zagrabil Petra za lase in udrihal po njem kamor je naneslo. Spreletelo me je. To ne more biti nihče drug kakor življenje. Ves prestrašen sem stekel v hišo in se stisnil k materi.

»Kaj ti je?« me je vprašala.

»Mama, Nataričevega Petra pa življenje tepe. Jezik mu je kazal, pa ga je zagrabilo.«

Mati se je smejala. Le zakaj se odrasli temu smejejo, sem pomislil.

»Glej, da ne boš življenju nikdar kazal jezika!« (Dalje prihodnjič.)

Malenkosti dneva

Luč iz slovenske davnine ali bedarije jugoslovenskega rasista

Do zdaj so nas naši zgodovinarji od Dimitza do Milka Kosa na podlagi znanstvenih izsledkov učili, da so Slovani prišli v današnje slovenske kraje po vsej verjetnosti v družbi z Avari, si podvrgli ali pa iztrobili staro romanizirano ilirsko-keltsko prebivalstvo in se potem tod naselili. Nak, pa ni bilo tako! Zgodovinarji, ki to trdijo, so vsekakor pod židovskim vplivom. Slovani so prišli sem istočasno s Kelti ali pa še pred njimi. Iliri in Kelti so si Slovane podvrgli in tega suženjstva so jih rešili Rimljani, zato so »nekdanji hlapci-Slovani najbrže pozdravili prihod Rimljanov«. In kar je glavno — Kelti, Venedi, Japodi, Iliri in kompanija so bili prav za prav Smiti ali kratkoma Židje. Oropan in izmozgan od teh Židov se potem Slovan ni mogel ustavljati bavarsko-frankovskemu pritisku, to se pravi, stoletnega suženjstva Slovencev je kriv Žid, čeprav je bil gospodar German.

Zgodovinar A. Makarovič, ki je na ta način odprl slovenskemu zgodovinopisju nove perspektive, se opira na obširen filološki in mitološki material, v mnogih trditvah pa se naslanja naravnost na slavne zgodovinarje Davorina Žunkoviča, Nika Zupaniča i. sl. Svoja znanstvena odkritja je doslej objavljala v »Lovcu« in menda v »Čebelarskem obzorniku«, zdaj pa piše o svojih dognanjih v kulturno-nanstveno revijo »Branik«, ki izhaja namesto »Pohoda«, o katerem pravi »Slovenec«, da »so ga morale oblasti zaradi njegove surovosti končno le ustaviti«.

Videti je, da enostavnost in priprostost tretjerajhovskega zgodovinopisja zelo imponirata.

Še enkrat: kdo bo koga?

»V svojem govoru v narodni skupščini je minister Cvetković, ki je v imenu vlade odgovarjal na nekatere kritike opozicije, zelo obzirno napravil razliko med dobo avtoritativnega režima do jeseni l. 1931. in od tega časa do konca l. 1934. V prvi teh period so bile ustvarjene skoraj vse zakonske osnove, ki jih danes tako zvani nasprotniki diktature napadajo kot nesrečo za naše narodno življenje. Minister Cvetković pa je poudaril, da je ta doba, v kateri je sodeloval g. dr. Korošec, »dala dobre in odlične rezultate. Zlasti je dala ob svojem zaključku Jugoslaviji novo ustavo in dovršeno koncepcijo naše notranje ureditve na osnovi banovin in širokih samouprav. O tem moramo reči samo dobro in pohvalno besedo.«

Mi smo v svojem poročilu o govoru g. Cvetkovića to njegovo izjavo že zabeležili. Ponavljamo jo danes zaradi tega, ker je v »Slovencu«, ki je sicer polemiki g. ministra posvetil mnogo pozornosti in prostora, ostala nezabeležena. To se je zgodilo pač zaradi drugačnega naziranja glavnega glasila JRZ za Slovenijo, ki je formulirano v »Slovenčevem« uvodniku od 5. februarja, kjer je rečeno, da je »ustava diktature« (o kateri je govoril minister Cvetković) plod jugoslovenskega unitarizma in njena decentralistična tendenca samo slepilo. Krivda za to ustavo, ki se »Slovencu« zdi težak greh, pa pada po mišljenju istega članka po velikem delu na slovensko JNS. (Jutro, 27. II. 1938.)

Prosveta in križanke

V času, ko to poročamo, seja še traja. Za razpravo med poslanci ni mnogo zanimanja. Večina poslanskih klopj je prazna. V glavnem so v dvorani poslanci, ki so se prijavili kot govorniki, pa še ti med govori svojih tovarišev delajo druge stvari. Tako je n. pr. JNS-ar Rudolf Pleskovič na današnji popoldanski seji reševal križanko v nedeljskem »Slovencu« (»Slovenec«, 1. marca 1938, izvleček iz debate o proračunu prosvetnega ministrstva.)

Zabavani zvočni tednik našega radia

»V naši ljubljanski radijski postaji se večkrat oglašajo tudi neki duhoviteži, ki pod krinko zabavnega zvočnega tednika pripovedujejo stvari, da bi se prebivalcem ljubljanske škofijske palače, ki ima kot generalni štab Katoliške akcije tudi v naši radijski postaji precej besede, ježili lasje na glavi, če bi jih slišali, in bi čisto gotovo tudi nad ljubljanskim mikrofonom izrekli svoje preklestvo, kakor so ga izrekli časih nad našim Cankarjem.« (»Naš val«, leto 1938., št. 8.) Res je sicer, da ljubljanski radio v svojih zabavnih tednikih ni zmerom na višini in da je prehod iz duhovitosti v plehkost včasih zelo prester, res je pa tudi, da je »Naš val« revija, katere glavna naloga je, propagirati med slovenskim ljudstvom Ufne filmske neslanosti...

V XX. stoletju

Črensovi. V nedelo pod velkov mešov i pred večernicov so se neštérni dečki zbili pri cerkvi. Popoldnevi so je razgnali orožniki i od enoga Trnarskoga vkraj vzeli dugi nož. V menšoj meri stu ranjeniva dva. Odtistimao, kak se občina potegije za plac okoli cerkvi, se dogajajo ti žalostni slučaji, prle toga ne bilo. Ne to boži opomin? Vzemimo ga za božega i Cerkvu vrnimo, ka je prek sto let njeno bilo.

(Novine Slov. krajine 6. II. 1938.)

Nogavice, rokavice,
damsko in moško perilo, turistovske
potrebščine najugodnejše

pri trdki

Josip Petelinc, Ljubljana

za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Visokošolci 10% popusti

Dve iz Kopitarjeve ulice

Lani je bilo v ljubljanski bolnišnici nad 30.000 bolnikov. Zadnji čas je, da se razmere takoj preurede in da dobi bolnišnica vsaj nekaj novih zgradb, če že država ne more zgraditi nove bolnišnice.

Domoljub.

Med občinstvo se ustvarja tatarsko mnenje o bolnišnici, akademska mladina je šla v svoji vnemi predaleč. Zvedeli smo, da vrag ni tako črn, kot ga slikajo. Naša bolnišnica je v dokaj dobrem stanju, bolniki dobe hrano kot se spodobi, v higijenskem pogledu pa je pri nas v primeri z drugimi bolnišnicami pravi raj.

Slovenski dom.

Iz sodne dvorane

Iz poročila »Slovenskega doma« (z dne 7. t. m.) o poteku razprave proti dr. Mirku Trillerju, radovljiškemu odvetniku in staremu sabljaškemu vitezu, gorenskemu zborškemu »führerju«: »Obtožene pa je rabil napram podnačelniku nekatere izraze, ki so bili prav tako inkriminirani, ker so bili naperjeni proti sedanjemu demokratičnemu režimu.«

Jugoslovansko vprašanje med svetovno vojno

26. januarja je pod okriljem Ljudske univerze govoril univ. doc. dr. Franc Zwitter o Jugoslovanskem vprašanju med svetovno vojno. Predavatelj ni govoril o posameznikih, vendar pa smo si lahko z njegovim predavanjem ustvarili jasn pogled in odnos do dela slovenskih, hrvatskih in srbskih politikov in znova smo si lahko obnovili v spominu vse tiste komponente, ki so vplivale na odločitve važnih dogodkov, na tisto odločitev, ki je bila usodna za vse naše politično življenje do danes in katere dvajsetletnico bomo kmalu obhajali.

Kljub dobri administraciji in tradiciji, ki sta jo edini še ohranjevali pri življenju, je bila Avstrija pred vojno že davno anahronizem, česar pa se je zavedalo le malo politikov in voditeljev tistih narodov, ki so živeli v njenem okviru. Tako tudi politika slovenskih predvojnih strank ni računala z možnostjo razpada Avstro-Ogrske in se je zato izgubljala v manjših vprašanjih in konceptih, ki so hoteli Avstrijo le reformirati. Tak koncept je bil tudi trializem, ki se je razcepil v dve komponenti. V okviru trializma naj bi se ustanovila velika Hrvatska država prava, ki naj bi obsegala hrvatske, slovenske in srbske dežele; to je bila prva komponenta, druga pa je bila v avstrijski osvojevalni sili na Balkanu, ki je hotela osvojiti Dalmacijo, Bosno, Črno goro in Srbijo. Namesto dveh državnih delov, naj bi se postavili trije deli z Ilirsko državo.

Misel, kako bi živeli Slovenci v okviru trializma, je razcepila najprej vrste starih slovenskih politikov. Socialni demokratje so skušali s tivolsko resolucijo postaviti svoj program; tudi naprednjakom jugoslovansko vprašanje še ni bilo jasno in zato so ga prenesli na kulturno polje, da bi pospešili likvidacijo sloven. književnega jezika. Le Ivan Cankar je obratunal z Avstrijo in z vsemi, ki so odpravljali slovenski jezik, ko je govoril v aprilu 1913. v Mestnem domu.

Tudi hrvatske politične stranke niso delale sistematično na kaki izvenavstrijski rešitvi svojega narodnostnega vprašanja. Pravaško gibanje je vodilo borbo proti Dunaju in Budimpešti in je s stališča

Ponovno pozivamo vse naročnike, da redno plačujejo naročnino. Le tedaj bo mogel list redno izhajati. Naročnino lahko plačate pri vratarju na univerzi. Čekovni račun je 17.139. Uprava.

hrvaškega državnega prava odklanjalo vsa pogajanja. Na znotraj se je gibanje razbilo na frankovsko, ki je bilo eksponent trializma, in na Starčevićansko, hrvatsko-srbska koalicija pa je na podlagi realne politike poudarjala edinstvo Hrvatov in Srbov.

Koncept srbske politike pa je bil izrazito vele-srbski, interes za Hrvate in Slovence se pojavlja le pri majhnem številu intelektualcev in opozicionalnih politikov.

Za radikalno rešitev narodnostnega vprašanja Južnih Slovanov se zavzema le gibanje generacije, ki se pojavi šele nekaj let pred svetovno vojno in ki se ne ozira na tradicije. Ta generacija, v kateri so predvsem Preporodovci, misli iskreno, a nima zadostnih političnih izkušenj.

V začetku svetovne vojne nastopi v avstro-ogrskih pokrajinah doba velikih persekucij, politično življenje je povsod, razen na Hrvatskem, zamrlo, tu pa vodi hrvatsko-srbska koalicija oportunistično politiko. Položaj političnih emigrantov, ki se zbirajo okoli dr. Trumbića in ustanove Jugoslovanski odbor, je v začetku zelo težak. Njihovi protesti londonskemu paktu ostanejo brezuspešni, ker imajo antantne države velik interes na zavezništvu Italije. Francija in Anglija se ne moreta ogreti za idejo, ki je vsebovala uničenje Avstro-Ogrske; carska Rusija je proti vsaki združitvi Srbije s Hrvati in Slovenci, a tudi srbska vlada vodi politiko, ki se zelo razlikuje od potov Jugoslovanskega odbora. Zato nastanejo v emigrantskih krogih notranji spori in Fr. Supilo izstopi iz Jugoslovanskega odbora ter začne voditi lastno, izključno politiko.

Šele dogodki v zadnjih dveh letih vojne so izpremenili položaj. Ruska politika se po prvi revoluciji izpremeni in Miljukov soglašja s stališčem Jugoslovanskega odbora. Majniška deklaracija je imela mnogo važnejše posledice, kakor so si predstavljali mnogi od njenih iniciatorjev; izkazala je gibanje, ki je dobilo kmalu revolucionaren značaj. Amerika nastopi z načelom samoodločbe narodov in med letom 1918. pristanejo antantne države na program, ki hoče uničiti Avstro-Ogrsko. Zaradi kobaridskega poraza popuša tudi Italija od svojega intransigentnega stališča do jugoslovanskega in jadranskega vprašanja. Pod vplivom teh dogodkov tudi Pašić spremeni svojo politiko in v juliju 1917. pride do krfske deklaracije, ki proklamira zahtevo po enotni državi Srbov, Hrvatov in Slovencev na osnovi načela o samoodločbi narodov. Do proglasitve enotne države med vojno ni prišlo zaradi novih konfliktov med Pašićem, ki hoče priključitev avstro-ogrskih Slovencev, Hrvatov in Srbov kraljevini Srbiji, in pa med Jugoslovanskim odborom, ki zahteva svobodno združitev v novo državo na podlagi principa samoodločbe narodov. V tem sporu zavzemajo antantne države rezervirano stališče in posledice tega smo kmalu čutili pri razvoju primorskega in koroškega vprašanja.

V zaključku svojega predavanja je dr. Zwitter znova potrdil tisto tezo, ki govori na eni strani o navdušenju tiste, za večje razvoje nepripravljene mladine, ki se bori s suhim realizmom starejših politikov in pa o posledicah, v katerih se kažejo vse tiste krize, ki jih prebolevamo še danes zaradi premajhne zrelosti ljudi, ki so posredno vodili našo usodo.

Košak

restavracija - bar - slaščičarna

je razširil svoje prostore

Študentje, vsi h

Košaku

Prešernova ulica